

ZIYOLI MADANIY MAVQEINING IJTIMOIIY HAYOTDAGI O'RNII

Burkhanova Ma'mura Gulyamovna

Navoi davlat pedagogika instituti

mamuraburxanova@gmail.com

(Uzbekiston Navoi)

Аннотация. В данной статье представлены аналитические сведения о проблеме интеллекта, широко распространенной в философии и социологии, ее культурной интерпретации, мышлении разумного человека и ее генезисе, а также анализируется научная и социальная значимость интеллекта. Также в статье рассматривается интеллектуализм, его сущность и эволюция. Философские учения об интеллекте служат методологической и концептуальной основой для решения многих теоретических вопросов и практических задач в гносеологической интерпретации. Такие интерпретации основаны на эвристической роли интеллекта в жизни человека и общества. Анализируются социальные факторы, влияющие на феномен интеллекта, в частности, фактор социальной среды, культура, условия и качество образования, материальное и духовное благополучие, роль и значение наследственности. В статье содержатся практические, методические предложения и описания по укреплению интеллектуалов в обществе.

Ключевые слова: интеллект, поколение, среда, разум, мышление, деятельность, интеллектуальная сила, знания, интеллектуальная зрелость, самоконтроль.

Annotatsiya. Ushbu maqolada falsafa va jamiyatshunoslikda keng tarqalayotgan intellekt muammosi, uning madaniy talqini, ziyoli inson tafakkuri, genezisi haqida tahliliy ma'lumotlar keltirilgan hamda ziyolilik ilmiy, ijtimoiy ahamiyati tahlil etilgan. Shuningdek, maqolada ziyolilik, uning mohiyati, evolyusiyasi xususida fikr yuritilgan. Intellekt to'g'risidagi falsafiy ta'limotlar epistemologik talqinda ko'plab nazariy masalalar va amaliy vazifalarni hal qilishning metodologik, konseptual asosi bo'lib xizmat qiladi. Bunday talqinlar intellektning tabiatini chuqurroq o'rganishda uning inson va jamiyat hayotidagi evristik rovidan kelib chiqadi. Intellekt fenomeniga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar, xususan, ijtimoiy muhit omili, madaniyat, ta'lim - tarbiya sharoitlari hamda sifati, moddiy va ma'naviy farovonlik, nasliyatning roli va ahamiyati analiz qilingan. Maqolada jamiyatda ziyolilikni kuchaytirish bo'yicha amaliy, metodologik taklif va tavsiflar berilgan. Ziyolilik muammosining falsafiy reflektiv talqini, millat ziyoliligi darajasi masalalari hamda bu boradagi tanqidiy qarashlar bayon etilgan.

Maqolada intellekt inson va ziyolilikning o'zaro bog'lik rasional mohiyatli xususiyati ta'kidlangan. Ziyolilik insonning mental, ruhiy olami bilan dialektik aloqador bo'lib, jamiyat madaniy- ijtimoiy faoliyatini tartibga solishning murakkab shakli sifatiga yoritilgan.

Kalit so'zlar: intellekt, nasl, muhit, aql, tafakkur, faoliyat, intellekt darajasi, qobiliyat, bilish, intellektual barkamol, vazminlik

KIRISH . Ijtimoiy hayotda moslashuvchanlik uchun ziyolilik muhim ahamiyat egallaydi. Ziyoli inson ijtimoiy hayotga moslashganmi?

Ziyoli odamda moslashish holati bo'lishi mumkinmi? Ta'lim berish jarayonida ziyolilikni tarbiyalash mumkinmi? Jamiyat rivojlanishining postindustrial bosqichida asosiy ziddiyat bilim va kompetentsiya o'rtasida (ish beruvchi va ishchilar o'rtasidagi muomala madaniya'ti)dir, kasbiy ko'nikmalar o'rniga birinchi o'rinda aslida professional etikasi, xizmat ko'rsatish sohasi ishlab chiqarish, boshqaruvchilik ustunlik qiladi, lekin ayni paytda esa oliy ma'lumot talab qiladi .

Ziyolilikni aniqlashda ijtimoiy tarkibning ahamiyatini ta'kidlab, S.S. Sadina¹ shuni ko'rsatadiki, intelligensiya alohida ijtimoiy qatlamda qanchalik yaqqol ajralib tursa, uning nafaqat moddiy ishlab chiqarishni ilmiy-texnikaviy va iqtisodiy ta'minlash funksiyalari, balki bilimlarni tushunish va translyasiya qilish, madaniy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish funksiyalari ham shunchalik aniq shakllangan bo'lib, bu o'zlarining axloqiy qadriyatlari haqidagi savolni keltirib chiqardi.

MATERIALLAR VA METODLAR. Zamonaviy jamiyat ziyoli insonning barcha ko'nikmalari: axborot oqimini boshqarish va saralash qobiliyati , ichki va tashqi dinamizm, vazminlik , muloqot qila bilish qobiliyati, professionallik va boshqa ko'nikmalardir. Ushbu shartlarga moslashish insonning hayot muvaffaqiyatini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Ichki va tashqi duyo o'rtasidagi muvozanat shaxsdagi ma'naviy, intellektual, tarbiyaviy o'zgarishlar bir- biriga moslashtirilgan holatda insonda ijobiy, samarali unumdorlikni tug'diradi, jismoniy, ma'naviyatni saqlashga qaratilgan, jismoniy, ijtimoiy, kasbiy farovonlikni rivojlantiradi. Intellektual barkamol , salohiyatli va madaniyatli odam ziyoli odamdir. Ziyoli deganda hayotga moslashmagan shaxs stereotipi tushuniladi. ziyoli, sifatida. Go'yoki ziyoli inson jamiyatdan uzilgan holda yashaydi, buning natijasida uning rivojlanishiga zaif ta'sir ko'rsatadi. Buning sababi shundaki, Ziyoli odam jamiyat ommasidan farqli fikrlaydi, uning ehtiyoji va qadriyatlari oddiy materialistic qiziqishlardan farq qiladi.

¹ : Садина С.С. Некоторые аспекты формирования парадигмы «Советская интеллигенция - народ» (1900-е - 1930 годы) // Интеллигенция и мир. - 2004. - № 3-4. - С. 87-109.

Ommaviy madaniyat madaniyatga qarshi tomonda paydo bo'ladi, jamiyatda rivojlanadi, chunki jamiyatning rivojlanish darajasi va shaxshiy ehtiyojlar o'rtasida ziddiyat yuzaga keladi, ijtimoiy talablarga moslashish amalga oshmasligi mumkin. Ziyoli inson siymosi o'zining manfaatlarini himoya qila olmaydigan xususiyatlarga ega, bunday holat yuz bermasligi kerak, chunki bu ziyolilar qatlamining parokandaligiga olib keladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Madaniy daraja ziyoli inson xususiyati bo'lib, asosiy negizi -madaniyatga baho berish yoki tarixdan xabardor bo'lish emas, balki insonlar bilan bo'lgan munosabati bilan belgilanadi. Ayni shu xususiyat uni zodagonlardan farqlaydi (zodagonlik – ijtimoiy qatlam sifatida emas, balki yashash tarzidir). Biroq iqtisodiy ta'minlangan inson ham ziyoli bo'lishi mumkin.

Boshqa odamlarning manfaatlarini hurmat qilgan holda o'z manfaatlarini himoya qilish qobiliyati, ziyolining yagona quroli, mudofaa vositasidir shaxsiyat, jamiyatda moslashish yo'li. Ziyolilik - shaxsning yaxlitligi uchun tashqi bosim bilan yashirin kurishish vositasidir. Ziyolilikka taaluqli qadriyatlar o'zining o'rnini bugungi kunda yo'qotib kelmoqda. Bu esa ta'lim- tarbiya jarayoni o'zgarishi sabab emas, jamiyat o'zgarishi va hayot tezligidandir. Bunday jamiyatda yashash yangi talablarni qo'yadi va insonda boshqarib bo'lib bo'lmaydigan moslashuvchanlik o'zgarishlari paydo bo'ladi. Bunday o'zgarishlarni qabul qilgan insonlar yanada muvaffaqiyatliroq bo'lishadi, biroq ayni paytda sovuqqonlik bilan ham vaziyatg yongashadilar. Shubhasiz, bilish jarayonining har qanday natijalari tanqid qilinishi va qayta baholanishi mumkin, chunki K. Popper ko'rsatganidek (va biz unga to'liq qo'shilamiz), fan faktlarning mustahkam poydevoriga tayanmaydi, balki bino kabi ustunlar ustiga qurilgan. Ushbu ustunlar botqoqqa tiqilib qoladi, ammo hech qanday tabiiy yoki "berilgan" poydevorga erisha olmaydi. Agar biz ustunlarni yanada ko'proq urishni to'xtatgan bo'lsak, bu mustahkam zaminga yetib borganimiz uchun emas, balki ularni hech bo'lmaganda bir muncha vaqt bizning tuzilmamizning og'irligiga bardosh bera olishlariga ishonch hosil qilganimiz uchundir².

Jamiyatda ziyolilik ortiqchalik qiladi, biroq sovuqqon insonlar atrofidagi dunyo o'zi kabi insonlarni jalb etadi. Zamonaviy ta'lim shunday ko'nikmalarni shakllantiradiki, ular o'z o'rnida yangi ko'nikmalarga ehtiyoj tug'diradi. bunday tor kesimdagi yondashuv ayrim holatlarda ehtiyojga undaydi. Oliygo'ha bitiruvchisi yangi tushgan muhitlarni kasbiy, ijtimoiy, ma'naviy qarashni o'rganish davomida quyidagi qobiliyat va ko'nikmalarga urg'u berish darkordir:

² Поппер К. Логика и рост научного познания. - М., 1983.

1. Ma'naviy so'g'lik. 2. Ijtimoiy savodxonlik, 3. Ruxiy va emotsional vazminlik. 4. Ijodiy qobiliyat. 5. Umunta'lim va kasbiy xabardorlik. 6. Rivojlangan tafakkur. 6. Kompyuter ko'nikmalari. 7. Jismoniy salomatlik. 8. Yuksak tafakkur. 9. Muloqot qilish 10. Texnik kompetentlik. 11. Farosat.

Muhokama va natijalar. Ta'kidlab o'tilgan ko'nikmalarni o'stirgandan so'ng insonda quyidagi ko'nikmalar tarbiyalanadi: 1. Estetik, gumanistik, madaniy tarbiya. Jasorat, qat'iyat, bag'rikenglik, adekvatlik. 2. Ijtimoiy institutlar haqidagi bilimlarga ega bo'lish. Malaka o'z manfaatlarini himoya qilish. 3. Dam olish, meditatsiya, konsentratsiya, tafakkur. irodani, fikrlarni, his-tuyg'ular, bir-biridan ajratish qobiliyati 4. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish. 5. Bilim va kuzatishga ochiqlikni tarbiyalash. Hajmning to'planish professional muvofiqlik uchun bilim. 6. Aqliy rivojlanish qobiliyatlar. 7. Kompyuter ta'limi. 8. Moslashuvchanlikni tarbiyalash Plastiklikni tarbiyalash, muvofiqlashtirish, kuch. O'zini himoya qilish asoslari, sog'lom ovqatlanish. 9. Muloqot bo'yicha treninglar. 10. Qurilish tamoyillarini egallash va texnologiyaning ishlashi. 11. Ikkilamchi sezgiga e'tiboridrok: ko'rish, hidlash, eshitish, ta'm, sezgi.

Xulosa. Insonning moslashuvchan qobiliyatlarini rivojlantirish yo'nalishlari ziyoli shaxsning xususiyatlariga mos keladi. Shuning uchun ziyolilik - bu o'stirilishi mumkin bo'lgan va kerak bo'lgan xususiyat, chunki u insonning moslashish qobiliyatini oshiradi va targ'ib qiladi jamiyatning madaniy va intellektual rivojlanishi. Ziyolilik jamiyatni bezatadi va uni yanada uyg'unroq quradi, u uyg'unlikda normal hayot kechirish uchun sharoit yaratish zarur rivojlangan jamiyat.

Bibliografiya

1. Валиев А. Проблемы развития духовной культуры – Ташкент : Фан, 1992. –154 б.
2. Гармонично развитое поколение – Основы прогресса Узбекистана – Ташкент: Shark, 1998. – 64 б.
3. Yoshlar ijtimoiy faolligi va tolerantligini yuksaltirishning ijtimoiy-falsafiy masalalari. – Tashkent: 2006. –220 б.
4. Садина С.С. Некоторые аспекты формирования парадигмы «Советская интеллигенция - народ» (1900-е -1930 годы) // Интеллигенция и мир. - 2004. - № 3-4. - С. 87-109.
5. Сафоев Н.С. Духовность и национальное самосознание личности . – Ташкент: Fan, 2004. – 123 б.